

הרב גדלי' אבערלאנדער

מח"ס 'פדיון-הבן כהלכתו'
'בנתיבות התפילה' על דיני טעויות בתפילה
'מנהג אבותינו בדינו' על מנהגי ישראל

מנהג הדלקת נרות יום טוב

חובה מיוחדת קיימת בערב שבת קודש והיא הדלקת הנר. כפי שחכמינו כבר קבעו והגדירו¹, "הדלקת נר בשבת חובה" וביארוהו במאמר הקודם². אולם בנוגע ליום-טוב לא מצינו בחז"ל במפורש חיוב הדלקת נרות. גם אצל הגאונים והרבה ראשונים כמו הרמב"ם והטור לא מוזכר כלל חיוב הדלקת נרות יו"ט. אולם בשולחן ערוך³ כבר מצינו פסק סופי שיש להדליק נרות יו"ט ובברכה, ואכן כך הוא מנהג ישראל בימינו כמעט בכל העדות והמקומות, להדליק נרות גם ביו"ט ולברך על ההדלקה. על מקור תקנה זו והתפתחותה במאמר שלפנינו.

הראשונים שכתבו על חיוב הדלקת הנר ביו"ט בשם הירושלמי

בספרי חז"ל שבידינו לא מצינו מקור על הדלקת הנר לכבוד יו"ט, אך בכתבי ראשונים מחכמי אשכנז הביאו חובה זו בשם הירושלמי. הראבי"ה כותב⁴: "ירושלמי פרק המביא כדי יין, המדליק נר לילי יום טוב צריך לברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של יום טוב. ובירושלמי פרק הרואה גרסינן להדליק נר לכבוד יום טוב, ודכותיה בשבת אמרין לכבוד שבת".

גם באור זרוע הובא ירושלמי זה⁵: "ואמרי' פרק הרואה בירושלמי המדליק נר בלילי יו"ט אומר אקבוצ' להדליק נר לכבוד יו"ט ואין צריך לומר זמן. בלילי שבת אומר אקבוצ' להדליק נר לכבוד שבת ופ' המביא כדי יין ירושלמי המדליק נר לילי יו"ט אומר אקבוצ' להדליק נר של יום טוב".

דברי הירושלמי הללו היו ידועים באשכנז במשך הדורות, וכך מצינו אצל שני תלמידי מהר"ם מרוטנבורג. בהגהות מיימוניות⁶: "וכן ביום טוב נהגו להדליק נר וכן איתא בירושלמי פרק המביא כדי יין המדליק נר ביום טוב צריך לברך אשר קבמו' להדליק נר של יו"ט".

וכן הוא גם במדרכי⁷: "בירושלמי פרק הרואה גרסינן המדליק נר של שבת צריך לברך וכן ביום טוב".

1. שבת כה, ב.
2. 'הדלקת נרות בשבת וטעמה', אור ישראל גליון מז-מח.
3. בס' רסג ס"ה ובס' תקיד ס"א.
4. ח"ג, הל' יו"ט סי' תשיב. וראה בראבי"ה, ח"א עמ' 263 בעהר 10 מעיר המהדיר שבירושלמי שלפנינו אין רמז מזה. וראה בפנים שכך מובא מירושלמי במקורות האחרים.
5. ח"ב, הל' ערב שבת סי' יא.
6. פ"ה מהל' שבת ה"א.
7. מס' שבת סי' רצד בהגדה.

וכן אכן נהגו באשכנז, כמבואר בדברי הרוקח הלכה למעשה⁸: "המדליק נר ביו"ט צריך לברך להדליק נר של יו"ט".

על הפנים האשכנזיים של מנהג זה יש לנו עדות ב'מושב זקנים' לבעלי התוספות⁹: "למה סמך נרות למועדות, וי"ל ללמד שהדלקת הנר בשבת מצוה. מכאן נהגו האשכנזים לברך על הדלקת נר ביו"ט כמו בשבת".

מנהג זה עשה את דרכו לספר הלכה בפרובנס, שאף קיבל את הדבר להלכה למרות שלא כך הי' המנהג שם מקדמת דנא. הארחות חיים כותב¹⁰: "וא' האיש וא' האשה מברכין בהדלקתן ואח"כ מדליקין, וכן הדין ביו"ט". ובמקום אחר¹¹ הוא מוסיף טעם: "ונראה דצריך לברך על הדלקת נר יו"ט כמו בשבת לפי שכשם שמצוה לכבד שבת ולענגו כך מצוה לעשות ביו"ט, וזהו מכלל הכיבוד והעונג".

מכל המקורות האשכנזים הללו מוכח, שבאשכנז, עכ"פ מומן הראבי"ה ואילך, היה המנהג להדליק בליל יו"ט את הנר בברכה¹². וזאת על פי שני מקורות בירושלמי שהיו לפניהם, אחד במסכת ברכות ואחד במסכת ביצה.

הראשונים שכתבו שלא להדליק נר ביו"ט וטעמם

אולם מלבד אצל גדולי אשכנז לא מצינו נוהג זה בימי הראשונים. וברור שבתקופת הראשונים לא נהגו כך בפועל בצרפת ובפרובנס, אף שמנהגייהם דומים בדרך כלל למנהגי אשכנז. בספר המנהיג¹³ שהי' מחכמי פרובנס, כותב: "ובירושלם' ובבראשית רבה ויברך אלהים את יום השביעי, ר' אליעזר אומר ברכו(הו) בנר, פעם אח(ר)ת הדלקתי את הנר בע"ש ובמוצאי שבת [מצאתי דולק] ולא חסר כלום, למדנו מזה שאין מברכין על הנר בלילי ימים טובים, וכן כת' רב אחא¹⁴ בנר שבת לברך להדליק, ולא הזכיר נר של יו"ט". וכן מביא האבודרהם¹⁵ בשם ה"ר גרשון ב"ר שלמה, מחכמי פרובנס¹⁶, שלא לברך: "ומברכין על הדלקתה בא"י אמ"ה אקב"ו להדליק נר של שבת. אבל הדלקת נר יום

8. הל' יו"ט סי' שב בסופו.

9. פ' אמור כד, ב ד"ה צו השני, בהוצאת ששון, לונדון תשי"ט, עמ' שצג.

10. דין הדלקת הנר בע"ש אות א, בדפוס פירנצי תקי"א, דף מד ע"ב. ובדפוס מכון ירושלים, עמ' 8-9.

11. ריש הל' יו"ט, דף פד ע"א. וכלשון הזה הוא בכל-בו, הל' יו"ט, סי' נח, במהדורת אברהם, חלק ג עמ' רנג-רנד. וגם ריש קטע של הארחות חיים הוא בכלבו, הל' שבת, סי' לא במהדורה הנ"ל חלב ב עמ' ד-ה. לענין הספרים 'כל-בו' ו'ארחות חיים', ראה מ"ש"כ הרב שלמה זלמן הבלין במבוא לארחות חיים, מהדורת מכון ירושלים, תשנ"ו, עמ' מא ואילך, ומשער, שספר 'כל-בו' הוא מהדורה ראשונה של 'ארחות חיים' שנכתבה ע"י רבינו אהרן עצמו.

12. כתבנו מומן הראבי"ה, שכן לא מצאתי מקור מוקדם להראבי"ה בזה. ואצל זקנו של הראבי"ה, הראב"ן, מגדולי פוסקי אשכנז, לא מצינו שהזכיר דין זה. ולהעיר שהרא"ש ובני הטור ותלמידו רבינו ירוחם - מגדולי אשכנז בדור מאוחר קצת מהראבי"ה - ג"כ לא הזכירו את הדלקת הנר ביו"ט (למרות שמצינו הדבר מוזכר בספרי תלמידי מהר"ם מרוטנברג, הגהות מיימוני והמרדכי). ויתירה מזו הרא"ש (יומא פ"ח סי' כז) והטור (סי' תרי) ורבינו ירוחם (ספר אדם וחוה נתיב ז ח"א, עמ' 50) פסקו שיש לברך על הדלקת נר של יו"ט, והרא"ש כותב הטעם משום שלום בית, ובכל זאת אינו מביא דין דנר יו"ט, ע"כ דרך יו"ט שהוא כמו שבת שא"ל להדליק בלילה יש חיוב להדליק ולכן מברכין, אבל בשאר ימים טובים שאפשר להדליק בלילה אין בו טעם שלום בית ואין להדליק ולברך. אי"כ נאמר שכיון שבסוף ימיו עבר הרא"ש עם בני הטור לספרד, הושפעו ממנהג ספרד שלא לברך, מכיון שגם באשכנז היה זה מנהג חדש יחסית, וצ"ע.

13. הל' שבת, סי' יז, עמ' קמו.

14. הכוונה לשאילתות דרב אחאי, פר' תצוה, שאילתא סד.

15. מעריב של שבת, במהדורת ירושלים תשכ"ג, עמ' קנז.

16. ה"ה רבינו גרשון בן רבי שלמה, בעל ספר "השלמן". עליו ראה סדר הקבלה להמאירי, מהדור' הבלין, עמ' 140 הערה תרכט.

טוב לא נהגו לברך שאינה מצוה וחובה כמו בשבת שהיא מכלל עונג שבת, אבל ביו"ט שמחת יום טוב מצאנו עונג יום טוב לא מצאנו ע"כ". אולם מסיים: "ובעל משמרת המועדות"¹⁷ כתב שצריך לברך על הנר בלילי ימים טובים".

גם הארחות חיים¹⁸, לאחר שמביא שמדליקין גם ביו"ט ומברכין עליו הוא מסיים: "וי"א שאין מברכין כלל ביו"ט לפי שאין בה משום שלום בית שכל זמן שירצה הוא מדליק".

כמו כן לא נהגו כך בצרפת בת בריתם של חכמי אשכנז. ב'מושב זקנים' לבעלי התוספות¹⁹ מביא שיש חילוק מנהגים בדבר בין אשכנז לצרפת: "למה סמך נרות למועדות, וי"ל ללמד שהדלקת הנר בשבת מצוה²⁰. מכאן נהגו האשכנזים לברך על הדלקת נר ביו"ט כמו בשבת. ולא מסתבר לרבותינו שבצרפת, דאפילו בשבת אסיק תלמודא הדלקת נר בשבת חובה משום שלום בית, א"כ ביו"ט שיכולים להדליק אין לברך דאין צריך שלום בית. ולכן פסק דאין מברכים על נר שביו"ט... אך ביו"ט פשיטא דאם היה לו אבן טובה המאירה אין צריך להדליק ופשיטא דאין מברכין על נר של יו"ט"²¹.

דומה לדבריו מצינו ב'פירושים ופסקים' לרבינו אביגדור צרפתי על פסוק זה²². וכמו כן כותב במקום נוסף²³: "לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם לרבות הדלקת נרות ביום טוב שהוא מותר ולכך פסק שאין לברך על הדלקת נרות ביו"ט דאין בה משום שלום בית כיון דיכול להדליקו מתי שירצה ודלא כשאשכנזים המברכים על נר יו"ט".

כשיטתם מבואר במקור צרפתי נוסף. בתוס' חכמי אנגליא²⁴: "וכן שמע[תי] אומ[רים] מהאי טעמ[א] אין מברכין על הדלקת הנר [ביו"ט²⁵] כיון דאם כבה הנר יכול להדליק, ליכא חששא משו[ם] שלום בית".

17. ספר שנשתכח ולא ידוע מחברו ומקומו.

18. שבהערה 10. ולהעיר שעל אף שדברי הכלבו הם ממש כדברי הארחות חיים (כנ"ל), מצינו חילוק אחד שהכלבו כלל לא מביא י"א זה שלא לברך על נר של יו"ט.

19. פ' אמור כד, ב ד"ה צו השני, בהוצאת ששון, לונדון תשי"ט, עמ' שצג.

20. כך הוא בספר לקח טוב לרבינו טוביה בר אליעזר (מהדורת באבער ח"ב עמ' סח, ציין למקור זה בפירושים ופסקים' לרבינו אביגדור דלהלן) שם: "אבל צריכין אנו לידע למה נסמכה פרשת הנרות למועדים ללמדך דברי רבותינו שאמרו הדלקת הנר בשבת מצוה לפיכך נסמכה שבתות ומועדי ה'" (וראה במאמרינו הראשון על נרות שבת (דלעיל הערה 2), שרבינו טוביה מביא סמוכים מן המקרא על חיוב הדלקת נר שבת ומביא המקורות לדחות דעת הקראים). והנה מדבריו נראה שגם במועדי ה' ה"י מחייב הדלקת נרות ואם כן יש לנו מקור קדום מן יו"ט שכבר נהגו להדליק נרות ביו"ט מצד החיוב. מאידך יש לציין שבמקורות איטלקיים (שהם לפעמים המקור למהני אשכנז) כגון שבלי הלקט וכיו"ב לא מצאנו זכר לחיוב זה.

21. אולם אין כאן הוכחה שכוונתם שיש חיוב מדאורייתא, שכן כך היא דרכם של בעלי התוס' למצוא רמזים למצות דרבנן בכתוב, מכיון שליכא מידי דלא רמיזא באורייתא. באליה רבה (סי' תרעא אות ב) כתב בפשטות: "דקרא כי נר מצוה ע"כ עיקרו לנר שבת אתא שהוא מדאורייתא...", אך הפמ"ג (שם מש"ז סק"ב) מקשה ע"ז ודעתו שהוא רק מדרבנן.

22. פסק רלג. מהדורת מכון הררי קדם, ירושלים תשנ"ו, עמ' קפד.

23. פסק מזו.

24. פסחים נג, ב. מהדורת מכון ירושלים, תשכ"ט עמ' 79. מצוין בהערת המהדיר בספר פירושים ופסקים שבהערות הקודמות.

25. בכת"י חסר "ביום טוב", אבל הוא מוכרח, ראה הערת המהדיר שם אות 18.

חכמי ספרד והרמב"ם ופסק השו"ע

כשם שלא מצינו חובה זו בצרפת כך לא מצינו זכר לדבר בספרד בימי הראשונים. החל מדברי הגאונים דרך חכמי ספרד לדורותיהם, הרי"ף הרי"צ גיאנות, הרמב"ם וכמו כן חכמי ספרד האחרונים כגון הרמב"ן, הרשב"א והריטב"א שבכלל לא הזכירו דין הדלקת נר של יו"ט, שניתן להסיק משתיקתם שלדעתם אין חיוב להדליק, וכ"ש שאין לברך.

אולם, למרות האמור, הרי בנוגע לשיטת הרמב"ם ניתן לומר שעל אף שאינו מביא במפורש דין הדלקת נר ביו"ט מ"מ דעתו שיש להדליק ובברכה, שהרי הוא כותב בהל' שבת²⁶: "הדלקת נר בשבת אינה רשות וכו' אלא חובה, ואחד אנשים ואחד נשים חייבין להיות בבתיהן נר דלוק בשבת... אפי' אין לו מה יאכל שואל על הפתחים ולוקח שמן ומדליק את הנר שזה בכלל עונג שבת". ובמקום אחר²⁷ כותב: "ויהיה נר דלוק ושולחן ערוך ומטה מוצעת שכל אלו לכבוד שבת הן".

ובהל' יום טוב²⁸ כותב הרמב"ם: "כשם שמצוה לכבד שבת ולענגה כך כל ימים טובים... וכבר ביארנו הכיבוד והעינוג בהלכות שבת". וא"כ זה שהרמב"ם אינו מביא דין הדלקת הנר ביו"ט הוא בגלל שנכלל בכלל הכיבוד והעונג שיש חיוב ביו"ט כמו בשבת.²⁹

[עם זאת עדיין הדבר צריך עיון, שכן ברור שכמה דברים שהם מחובת כבוד ועונג בשבת לא מחוייבים בהם ביום טוב, כגון חובת קבלת שבת בכבוד ראש, ש"מתעטף בציצית ויושב בכבוד ראש מיחל להקבלת פני השבת כמו שהוא יוצא לקראת המלך", המבואר בהל' שבת (פ"ל ה"ב) שהוא מדין כבוד, או חיוב תשיש בליל שבת שהוא מדין עונג (שם, סי"ד), שבוודאי אינם שייכים ביום טוב].

למעשה אין לנו כעת ראיות ברורות כיצד נהגו בספרד מתקופת שלהי זמן הראשונים עד לגירוש, אך לפועל פסק הבית יוסף בשלחנו על יסוד ראשוני אשכנז ומקורם בירושלמי³⁰: "המדליק נר של י"ט צריך לברך אקב"ו להדליק נר של י"ט". וכך אכן התקבל בכל העדות ובכל החוגים שמדליקים נרות ביו"ט ומברכים עליהם.

26. פרק ה הלכה א.

27. פרק ל מהל' שבת הלכה ה.

28. פרק ו הלכה טז.

29. והנה מצאתי סברא זו גם בתורת חיים (סופר, סי' רסג סק"ח). וכן כתב בשו"ת מנחת שמואל, סי' ל אות ב ד"ה אבל טעם הראשון. ומה שהרמב"ם לא העתיק הברכה הוא כי לא נמצא בתלמוד בבלי ולא בירושלמי שלפנינו. אולם מה שעמד לנגד עיני הוא משי"כ בשו"ת פעולת צדיק, לר"י צאלח, ח"ג סי' ע"ז, שמדייק מזה שהרמב"ם לא הביא דין הדלקת נר ביו"ט לכן דעת הרמב"ם שלא לברך, ואכן כך היה מנהג תימן שלא בירכו על הדלקת נר של יו"ט מכיון שהם הלכו לאורו של הרמב"ם, וכלשונו שם "ואנו לא נשמע מקדם לברך בכל העיר זולתי קצת מקרוב". וכן מזהיר הגר"י קאפח (על הרמב"ם שם) ליוצאי תימן שלא לברך על נרות יו"ט מטעם שהרמב"ם אינו מביא דין זה.

שוב ראיתי ויצבר יוסף בר (ח"ג עמ' ק"ק), שמהר"י צאלח חזר בו בספרו 'עץ חיים' (מהדורא בתרא כתב-יד, סוף סדורו גבי דיני נר שבת), ולאחר שמביא שבשו"ע נפסק שיש להדליק ולברך ביו"ט הוא מוסיף: "ונראה לעניות דעתי שכן דעת הרמב"ם ג"כ, שהרי בפ"ה מהל' שבת ה"א כתב וכו'", ומביא הדיוק שכתבנו בפנים. (אולם בשו"ע המקוצר, לר"י רצאבי, שבת סי' נו הערה נד, כותב להיפך שבשו"ת פעולת צדיק חזר בו ממש"כ בעץ חיים, ולמעשה דעתו שלא לברך על ההדלקה).

30. א"ח טו"ט תקיד. וראה המקורות ב"י שם.

נימוקי המחייבים והשוללים

לכאורה סיבת המחלוקת בפשטות היא המקור בירושלמי. נראה שרק באשכנז הי' להם המקור בירושלמי ולפיכך קיבלו עליהם דבר זה לחובה, אך לא כן שאר הקהילות. אך באמת יש לעיין מדוע אכן לא תיקנו חכמים חיוב נרות ביום טוב לכבוד החג כמצוה? ומאידך מה יענו המחייבים לטענת השוללים?

את דברי השוללים חיוב הדלקה כבר הבאנו לעיל מהמושב זקנים לבעלי התוס': "ולא מסתבר לרבותינו שבצרפת, דאפילו בשבת אסיק תלמודא הדלקת נר בשבת חובה משום שלום בית, א"כ ביו"ט שיכולים להדליק אין לברך דאין צריך שלום בית. ולכן פסק דאין מברכים על נר שביו"ט... אך ביו"ט פשיטא דאם היה לו אבן טובה המאירה אין צריך להדליק ופשיטא דאין מברכין על נר של יו"ט".

אך אם כן, מדוע אכן יש חובה להדליק נר של יום טוב? איזה שלום בית יש כאן? אך באמת כבר ביארנו במאמרינו דלעיל³¹ שיש שני טעמים להדלקת נר בשבת. א) מטעם כבוד שבת, ואף ביארנו בדברי הרבה מראשונים שבעצם גם שלום בית הינו חלק מחיובי כבוד ועונג שבת (ואינו טעם נוסף).

יתירה מזו ביארנו שם שמצינו שיטה מיוחדת לגדולי אשכנז החל מראבי"ה בחיוב נרות שבת, שיש להדליק שני נרות לכבוד שבת, וביארנו שם שזהו משום שסוברים שלמען הדגשת כבוד ועונג שבת יש צורך בשני נרות דוקא, ונר אחד אינו מספיק לבטאות חיוב הכבוד.

לפי זה זה נראה שקו זה של חכמי אשכנז (הראבי"ה ודעמיה) בהדלקת נרות שבת בא ליד ביטוי בחיוב נרות יום טוב, שכן הם סוברים דעיקר חיוב הדלקת נר בשבת הוא מטעם עונג וכבוד שבת שיאכל במקום המואר, כלומר, זהו דין מיוחד שיש להאיר את מקום האכילה בנרות מיוחדים, ודבר זה שייך גם ביו"ט שחז"ל תיקנו שידליקו נרות בסעודת יו"ט מטעם כבוד ועונג, דלמרות שיש להם נרות בתוך הבית, בכל זאת יש להדליק נרות נוספים שיהיו שני הדברים, כבוד יו"ט ועונג יו"ט.

[מאידך, נראה שבני צרפת ואחרים יסברו ששלום בית לבד מהווה הטעם העיקרי בהדלקת נרות של שבת ולכן ביום טוב אין צורך בכך³²].

31. ראה מאמרי 'הדלקת נרות בשבת וטעמה', אור ישראל גליון מז-מח.

32. ויתכן גם לומר שלדעתם אין הכי נמי שלא 'חייבו' חז"ל להדליק ביו"ט לחובה כמו בשבת מכיון שיש אפשרות להדליק גם בלילה מי"מ אפשר שהם סוברים שאכן יש מצוה להדליק נר מטעם שזהו כבוד ועונג יו"ט כמו כבוד נקייה ומאכלים טובים, ולכן אמרו בגמ' רק הדלקת נר בשבת חובה משום שביו"ט הוא רק מצוה ולא חיוב, אבל מי"מ אין מברכין על הדלקה זו שאינה חיוב רק מצוה מטעם עונג וכבוד וכמו שאין מברכין על שאר כבוד ועונג כן אין מברכין על הדלקת הנר, שכן בשבת החובה היא הן מצד חיוב עונג והן מצד הכבוד, אך בחג הרי באמת מצד עונג כל נר ואור שמדליקים מספיק, אך מפני כבוד החג יש מצוה להדליק נר נוסף ומיוחד (וראה להלן בנוסחאות הברכה).

ולהעיר מחילוקי הלשון בנוגע הדלקת נר ביו"ט, בהגהות מיימוניות: "וכן ביו"ט נהגו להדליק נר". ובלבוש, סי' תקיד סיא: המדליק נר של יו"ט צריך לברך.. מפני שהדלקת הנר ביו"ט מצוה היא להאיר את הבית משום שלום בית לשמחת יום טוב. בשו"ע (סי' רסג ס"ה וסי' תקיד ס"א): "גם ביו"ט צריך לברך". ובשו"ע הרב (סי' תקיד סכ"ד): "כשם שחייב

הדלקת נרות ביום הכיפורים

בעוד שביום טוב לא מצינו חובה במקורות חז"ל הידועים, לא כך הוא בענין יום הכיפורים, שהרי יום הכיפורים מצד אחד דומה הוא לשבת שאסור להדליק נר ביום שבת שבתון אך מאידך הרי הינו יום של עינויים, ואכן המשנה כבר מפרטת חילוקי מנהגים ביום קדוש זה.

וכך שנינו במשנה³³: "מקום שנהגו להדליק את הנר בלילי יום הכפורים מדליקין. מקום שנהגו שלא להדליק אין מדליקין. ובגמ' שם: "תנא³⁴ בין שאמרו להדליק ובין שאמרו שלא להדליק שניהן לדבר אחד נתכוונו אמר רב יהושע דרש רבא ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ וגו' בין שאמרו להדליק ובין שאמרו שלא להדליק שניהם לא נתכוונו אלא לדבר אחד".

ופירוש רש"י: "להפריש עצמו ממשכבי אשה, האומרים להדליק - משום דאין אדם משמש מטתו לאור הנר. והאומרים שלא להדליק סוברים כשהנר דולק רואה את אשתו, ומתאוה לה.

ובירושלמי³⁵ גרסין: מקום שנהגו להדליק משובח ממקום שנהגו שלא להדליק א"ר ירמיה תדע לך שהוא כן שהרי יום הכיפורים שחל להיות בשבת אפילו מקום שנהגו שלא להדליק מדליקין. רבי בא ורבי סימון תריהון אמרין תדע לך שהוא כן שהרי האיש הזה צנוע ואינו משמש מיטתו לאור הנר".

והטור³⁶ מביא בשם אביו הרא"ש³⁷: שיש לברך עליו כמו בשבת.

והבית יוסף מדייק מדבריו ביומא שם: "ויראה לי שיש לברך על הדלקת הנר כמו בשבת משום שלום בית"³⁸. ומוסיף "אבל המרדכי כתב בפרק מקום שנהגו³⁹ דאין מברכין משום דקתני מקום שנהגו להדליק מדליקין, אלמא ליכא מצודה, ואין לומר וצונו משום מנהג. ובפרק במה מדליקין⁴⁰ כתב נראה דביום הכפורים בלא שבת אין מברכין על הדלקת הנר דלא חשו לשלום בית אלא בשבת משום כבוד שבת. ובספר המצות כתב

אדם להדליק בביתו נר אחד לכל הפחות בשבת כך הוא חייב ביו"ט לפיכך צריך לברך בשעת הדלקה אשר קדשנו במצותנו וציונו להדליק נר של יו"ט".

33. פסחים נג, ב.

34. והוא מתוספתא פ"ג הי"א.

35. פסחים פ"ד ה"ד (דף לא).

36. אר"ח סי' תרי.

37. מס' יומא סי' כז.

38. והנה כבר ציינתי לעיל (הערה 12) שהרא"ש והטור אינם מביאים חיוב הדלקה ביו"ט, וכבר ביארנו לעיל שטעמם של אלו שאינן מחייבים הדלקה ביו"ט הוא מפני שסוברים שכל עיקר טעם הדלקה הוא רק מפני שלום בית וביו"ט שאפשר להדליק כל פעם, אין טעם של שלום בית שייך אז, הרי מובן היטב שהראש נוקט כאן הטעם משום שלום בית בלבד שכן ביוכ"פ שאסור להדליק נר לכן אז שייך הטעם של שלום בית. וראה להלן בפנים בהסבר דעות החולקים לגבי יוהכ"פ.

39. מס' פסחים סי' תרט.

40. שבת סי' רעג.

יום הכפורים שחל להיות בשבת מדליקין בלא ברכה הואיל ואינו בא לצורך אכילה עב"ל".

וז"ל השולחן ערוך⁴¹ ס"א: "מקום שנוהגים להדליק נר בליל יום הכיפורים, מדליקין. מקום שנהגו שלא להדליק, אין מדליקין. ואם חל להיות בשבת, חייבין הכל להדליק. הגה: ומברכין להדליק נר של שבת ושל יום הכיפורים".

ובס"ב: "יש מי שאומר שמברך על הדלקת נר יום הכפורים. הגה: וכן המנהג במדינות אלר".⁴²

ובשו"ע הרב כתב: "יום הכיפורים צריך לכבדו בנרות כמו בשאר ימים טובים כמו שיתבאר, אלא שיש מקומות שנוהגין איסור בהדלקת נר בליל יום הכיפורים בבית שאיש ואשתו דרים בו גזירה שמא יתאוה לאשתו כשיראנה לאור הנר ויבוא לידי תשמיש. אבל יש מקומות שמדליקין בבית שכיון שאסור לשמש לאור הנר בוודאי לא יבוא לידי תשמיש. ואותן מקומות שמדליקין צריכין לברך אשר קדשנו במצותיו וציונו להדליק נר של יום הכיפורים שהרי יום הכיפורים מצוה להדליק בו נרות כמו בשבתות וימים טובים".

כלומר, נחלקו מהו המנהג שנהגו המבואר במשנה. לפי הרא"ש, וכך פסק הרמ"א ובעקבותיו בשו"ע הרב, הרי מעיקר הדין עלינו להדליק משום שלום בית, והמנהג הי' לא להדליק (וזה שנאמר שנהגו להדליק היינו שנהגו כפי עיקר הדין), ולכן יש לברך על כך, אולם לפי דעת המרדכי וכן פסק הב"י ובעקבותיו הפר"ח והגר"א, סבורים שמעיקר הדין אין כאן חובת הדלקה ועיקר המנהג שנהגו הוא אלו שמדליקים בגלל סיבה אחרת (מחמת צניעות), וממילא על המנהג אין מברכים.

ביתר ביאור יש לומר, שבעצם חלוקים הם ביסוד המבואר למעלה בגדר טעמה של חובת הדלקת הנר בשבת. המדרכי סבור ששלום בית הינו חלק מכבוד ועונג שבת ודבר זה שייך רק כאשר יש חובת סעודה שהנר בבית הוא חלק מהסעודה וכאשר אין סעודה אין מקום לנר בבית. אולם הרא"ש סבור (כחכמי צרפת⁴³) שעיקר הדלקת הנר בשבת היא משום שלום בית גרידא, ושלום בית שלא יכשל בעץ ובאבן שייך גם ביוהכ"פ.

אך למרות פסק הב"י בשלחנו, התפשט המנהג ברוב תפוצות ישראל שמדליקין נרות בערב יוהכ"פ בברכה גם אצל הספרדים⁴⁴.

41. סי' תרי.

42. והמשנ"ב בשער הציון (סק"ד) כתב: "ודע דהפרי חדש וכן הגר"א הסכימו כפוסקים דסבירא להו שלא לברך, כיון דתלוי במנהגא לא תקנו רבנן לברך על זה. אכן בהרבה אחרונים שראיתי כולם העתיקו דברי הרמ"א לדינא. ומכל מקום נראה לי דבמדינות אחרות שאין מנהג קבוע לזה בודאי יותר טוב להנהיג שלא לברך". אולם הפר"ח כותב דבמקום שאין מנהג קבוע נכון להדליק, מכיון שבירושלמי כתב להדיא שמנהג זה עדיף.

43. ועיין לעיל הערה 36. ולפי המבואר בפנים הרי יוצא שאלו שסבורים שאין מדליקים ביו"ט יסברו שיש להדליק ביוהכ"פ בברכה, ומאידך בני אשכנז שסבורים (וכן הב"י) שיש להדליק ביו"ט, יסברו שביוהכ"פ אין להדליק בברכה.

44. ראה חיי אדם (כלל קמד סי"ד) ובשו"ת באר משה, (ח"ח סי' רט), שהמנהג הפשוט בין כל אשכנזים באין חולק שמברכין על הדלקת נר של יוהכ"פ. וכן הוא מנהג ספרד, ראה בן איש חי, (פר' וילך אות ט), ובכף החיים, (סי' תרי אות יב).

נוסח הברכה

נוסח הברכה הנהוג ברוב הקהילות הוא: "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של יו"ט". וכ"ה בראבי"ה⁴⁵, ובשו"ע⁴⁶.

אולם הראבי"ה⁴⁷, האור זרוע⁴⁸ והגהות מיימונית⁴⁹ מביאים מהירושלמי שנוסח ברכת הנר הוא: "אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר לכבוד יום טוב". וכך נהג בעל תרומת הדשן⁵⁰, וכ"ה ב'ספר המנהגים לרבינו אייזיק טירנא'⁵¹.

ביו"ט של ראש השנה

נוסח הברכה הנהוג ברוב הקהילות ביו"ט של ראש השנה הוא: "להדליק נר של יו"ט". אולם מנהג חב"ד⁵² הוא לברך "להדליק נר של יום הזכרון".

ולאחרונה נדפס 'סדר לילי ראש השנה כפי מנהג ק"ק קוני', לרבי אלברטו משה סומך רבה של קהילת טורינו, איטליה, מסוף המאה ה"ח⁵³, וגם שם היה המנהג שמברכים על הדלקת הנרות של ראש השנה: "להדליק נר של יום הזכרון".

ביו"ט של יום הכיפורים

נוסח הברכה הנהוג בכל הקהילות ביום הכיפורים הוא: "להדליק נר של יום הכיפורים"⁵⁴.

זמן הדלקה ביום-טוב

בעוד שלגבי שבת הרי מכורח המציאות חייבים להדליק לפני שבת, הרי בזמן הדלקת נרות יו"ט מצינו שני מנהגים: יש הנוהגים להדליק בערב יו"ט כמו בכל שבת, ויש הנוהגים להדליק בלילה מיד לפני התחלת הסעודה.

הנוהגין להדליק בערב יום-טוב

זה לשון הדרישה בהקדמתו ליו"ד כשמדבר לכבוד אמו: "הביטו נא וראו את מה שהרגישה בטעות הנשים בהדלקתן הנרות ביום טוב... הטעות השני מה שנוהגות הנשים

45. ח"א סי' קצט, עמ' 263.

46. סי' רסג ס"ה.

47. ח"ג, הל' יו"ט סי' תשיב.

48. ח"ב, הל' ערב שבת סי' יא.

49. פ"ה מהל' שבת ה"א.

50. כ"כ בלקט יושר, לתלמידו ר' יוסף ב"ר משה, עמ' 49.

51. דיני ליל הסדר, במהדורת 'מכון ירושלים' תשל"ט, עמ' מג.

52. כ"כ בספר המנהגים - מנהגי חב"ד עמ' 56. והטעם משום דמדמינן לברכת קידוש והפטורה.

ובאגרות קודש לכ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע, מיום י"ח תמוז תשי"ט, נדפס בכרך ג אגרת תקד, עמ' קמ במכתבו להגאון רבי שלום יוסף ז'ל, כתב: "ושקויט בזה - עפ"י סיפורו של כ"ק מו"ח אד"ש [=אדמו"ר מהרי"צ נ"ע] - הרב רפאלאוויטש מקרעמענטשווג עם כ"ק אדמו"ר נ"ע [אדמו"ר מהרש"ב נ"ע]. וכ"ק אדני"ע א"ל שזהו מעשה רב דבית רבי".

וכן הוא גם בכרך ו אגרת א'תרמ"ג, עמ' קכה, במכתבו לר' יחיאל מיכל דברוסקין מיום י"ט סיון תשי"ב: "עוד העיר בנוסח ברכת הדלקת נרות דר"ה שנדפס בסידור 'של יום הזכרון': הנה זה ה' קשה לי יותר מהניל, כיון שזה בנוסח ברכת חדש בהדה"ג ושאלתי את פי כ"ק מו"ח אדמו"ר זה איזה שנים מלפנים, ואמר לי אשר פלפל בזה כ"ק אדמו"ר (מהרש"ב) נ"ע עם הרה"ג הרי"י רפוביץ מקרמנצוג, ולמרות קשיותו של הרב הניל, השיב כ"ק אדמו"ר שצ"ל של יום הזכרון, ואולי - הטעם דמדמינן לברכת קידוש והפטורה וכו'. וכן הוא מנהג בית רבינו, ומעשה רב".

53. בתוך: 'זכור לאברהם', קובץ תורני תשס"ב-תשס"ג, חלק ב עמ' א'מח.

54. ראה רמ"א סי' תרי ט"א יוהכ"פ בשבת.

להדליק נרותיהן של יום טוב אחר שהתפללו הקהל ערבית ואחר יציאתם מבית הכנסת לביתם קודם אכילה, וזה אינו נכון, התיינה בליל יום טוב של גליות שהוא ספיקא דיומא ואסור להכין מיום טוב ראשון לשני, ראוי לעשות כן. אבל מה שנמשך מזה שנהוגות לדלוק גם בליל יום טוב ראשון כן זה אינו נכון ויותר טוב מדינא להדליק הנרות גם כן קודם תפלת ערבית ולקבל היום טוב בהדלקתן הכל כמו שעושין לכבוד שבת שיהא מוכן מיד בבואו מבית הכנסת לביתו השלחן ערוך והנר דלוק ומטה מוצעת וכמו שאיתא בפרק כל כתבי דף קיט ע"ב ובטור או"ח סי' רסב גבי שבת. גם כל מלאכה שמותר לעשות ביום טוב אם יכול לעשות אותו מלאכה מערב יו"ט אסור לעשותו לכתחילה ביו"ט וכמ"ש בטור או"ח סי' תצה"55.

כדבריו נפסק בפרי מגדים⁵⁶: "ומיהו למ"ד הדלקת הנר ביו"ט הוה חובה, א"כ ביו"ט נמי יאמר 'הדליקו הנר', דודאי מצוה שיהא דלוק לכבוד יו"ט קודם בין השמשות".

דיוק נאה מן הגמרא מדייק בשו"ת פרי יצחק⁵⁷ מגמ"58: "דביתוהו דרב יוסף הוה מאחרה ומדלקת לה, אמר לה רב יוסף תניא לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה מלמד שעמוד ענן משלים לעמוד האש ועמוד האש משלים לעמוד הענן". והיינו שלא יאחר משום כבוד שבת מכיון שמצינו שכבוד הוא שיבוא העמוד אש בעוד העמוד ענן קיים, א"כ מצד כבוד שבת יש ענין להדליק עוד לפני שקיעת החמה. אבל למאי נפק"מ דבר זה, הרי אנו ממילא לא מדליקין לאחר שקיעת החמה מטעם איסור שבת, הוא מוסיף שזה נוגע לגבי נרות יו"ט שאע"פ שמטעם איסור יו"ט מותר לאחר ולהדליק לאחר שקיעת החמה מ"מ מטעם כבוד יו"ט דלא ימוש יש ענין להדליק קודם שקיעת החמה. וכך פסק גם במטה אפרים⁵⁹: "יש להנהיג הנשים שידליקו טרם צאתם מביתם לבית הכנסת כמו בערב שבת". ובבאר היטב⁶⁰. וכ"ה בספר המנהגים לרבינו אייזיק טירנא⁶¹, ביוסף אומץ⁶² ובנימוקי או"ח⁶³ ושכן היה דרכו של אביו הרה"ק בעל דרכי תשובה לזיהר ולהזהיר שידליקו בתחילת יו"ט כמו בשבת. וכ"ה בלקוטי שיחות⁶⁴.

ועוד יותר מזה כתב בשל"ה⁶⁵, דאפי' בנוגע לנרות יו"ט שני של גליות יש להדליק מבעוד היום, והגם דלגבי זה אנן לא נהגינן כן אבל בנוגע לערב יו"ט נכון הדבר: "ונשאלתי אם מותרות הנשים להדליק נרות ביום טוב ראשון של גליות בערב לצורך ליל יום טוב שני, והתרתיו כמו נר של בית הכנסת שהדין הוא שמותר להדליק ביום טוב ראשון בין השמשות לצורך הלילה, ואין נקרא נר של בטלה, שהרי בהדלקתו יש

55. אולם ראה באלף למטה, סי' תרכה אות נא מה שמעיר על דבריו אלו האחרונים. וכן העיר בשו"ת מנחת שמואל, סי' ל אות ב ד"ה גם עיקר הדין.

56. סי' רס משב"ז סק"ג.

57. לר"י בלאוער, ח"א סי' ו.

58. שבת כג, ב.

59. סי' תרכה סעיף לג ובאלף למטה אות נא. וכ"כ גם בס' תקצט סי'.

60. סוף סימן תקג בשם א"ז.

61. דיני ליל הסדר, במהדורת 'מכון ירושלים' תשל"ט, עמ' מג.

62. לרבי יוסף יחפא האן נווירלינגן, ראש לדייני פרנקפורט, סי' תכה, עמ' 182.

63. ריש סי' תקכט.

64. חלק כד עמ' 297 הערה 69. ואכן כך הוא מנהג חב"ד.

65. מס' פסחים פרק נר מצוה סי' מד.

מצוה לאותו שעה, הוא הדין הני נשי, ואע"פ שמברכות לצורך הלילה, אין בכך כלום, לא יהא ככל ערב שבת מוסיפין ומדליקין בעוד היום ומברכין. ואדרבא בעיני הוא יותר מצוה ממה שנוהגין הנשים שאינן מדליקין בליל שני עד בואם מבית הכנסת תפלת ערבית, ואז בבואם לביתם הם יושבי חשך ולא שפיר דמי בעיניו.

הנוהגין להדליק בליל יו"ט

אך כבר נהגו נשים רבות שלא להדליק נרות של יו"ט עד אחר ביאתם מבית הכנסת לביתם⁶⁶ קודם הסעודה.

וכבר הבאנו לעיל דברי הדרישה שמבואר שם שזה היה המנהג הפשוט שם, וכלשונו: "מה שנוהגות הנשים להדליק נרותיהן של יום טוב אחר שהתפללו הקהל ערבית ואחר יציאתם מבית הכנסת לביתם קודם אכילה".

טעם המנהג

כמה טעמים מצינו להדלקה בלילה קודם הסעודה.

א. המטה אפרים⁶⁷ כותב האיך יצא לנשים מנהג זה: "נראה שמנהג זה יצא להם לפי שלפעמים הרבה מזדמן ליל טבילתה ביו"ט ואז צריכה לעשות כן כמו שנתבאר לקמן, ולכן השוו מדותיהם לעשות כן בכל יו"ט. וגם שאם תמיד תדליק מבעוד יום ובליל טבילתה לא תדליק עד ביאתה מבית הטבילה, יהיה הרגש גדול לבני הבית ומנהגם להסתיר ליל טבילתם כמבואר ביו"ד סי' קצח ולכן אינם מדליקין בכל יו"ט עד ביאתם מבית הכנסת. אך באמת אין זה כדאי לאחר המצוה שהוא בתחילת כנסית יום טוב..."⁶⁸

ב. הגאון בעל שואל ומשיב⁶⁹ נותן טעם אחר האיך יצא מנהג זה להנשים: "ולפענ"ד נשתרבב המנהג מסוכות שמדליקות בסוכה במקום אכילה ואי אפשר לברך קודם לילה ביו"ט ראשון דהרי נהגו לברך גם לישיב בסוכה בזה, ואז אינו יו"ט עדיין, ולכך מדליקות תמיד בלילה בכל יום טוב".

ג. טעם שכתב התורת חיים⁷⁰: דהא דעת רבינו משולם⁷¹ דאין לברך על הדלקת נר שבת מכיון דלא הוה גמר מצותה, ומ"מ אנו נוהגין להדליק מכיון שא"א להדליק בלילה ומקבלת שבת בשעת הדלקה שפיר נקרא אז גמר מצותה. אבל ביו"ט שאפשר להדליק בלילה קודם הסעודה כשנהנה מן האור למה לא נחוש לדעת רבינו משולם, לכן יש להדליק רק בלילה קודם הסעודה.

66. לשונו של המטה אפרים סי' תרכה ס"א.

67. סי' תרכה אלף למטה אות נא.

68. וראה שם בסוף דבריו, שכותב עוד סיבה שנוהג הנשים להדליק רק לאחר התפילה: "כיון שרובם הולכין לבית הכנסת ואין איש בבית רק המשרתות שצריכים לבשל ולשמור הבית, לא חששו להדליק משום כבוד יום טוב, ומכל שכן בסוכות שאין שם איש כלל ומכל שכן שיש לחוש טפי שהרוח נושב דרך הסכך והנרות מטפטפים ומסתפים מדליקתא וקשה בעיניו להפקיד שומרים שמה, לכן נמנעו מלהדליק עד עת ביאתם לביתם מבית הכנסת".

69. בהגהותיו לסי' רסג, נדפס בילקוט מפרשים לשו"ע מכוון ירושלים, עמ' שפה.

70. סופר, סי' רסג אות כ ד"ה ולע"ד, דף פט ע"ב. וכן כתב בשו"ת מנחת שמואל, סי' ל אות ג.

71. ראה מחלוקת רבינו משולם עם רבינו תם בספר הישר חלק התשובות, סימנים מה מזו ומח. ראה בזה בגליון הקודם עמ' קמה ואילך.

[לכאורה יש מקום יש לדייק מדברי הראשונים, שגם אצלם היה המנהג להדליק ביו"ט בלילה קודם הסעודה. והוא ממ"ש הר"ן בחידושי⁷² בסוגיא דאין מדליקין בשמן שריפה, דבגמרא שם איתא: מאי שמן שריפה אמר רבה שמן של תרומה שנטמאה ואמאי קרו לה שמן שריפה הואיל ולשריפה עומד. ובשבת מאי טעמא לא, מתוך שמצוה עליו לבערו גזרה שמא יטה. אמר ליה אביי אלא מעתה ביום טוב לישתרי, אלמה תנן אין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב? גזרה יום טוב אטו שבת. רב חסדא אמר לשמא יטה לא חיישינן אלא הכא ביום טוב שחל להיות ערב שבת עסקינן לפי שאין שורפין קדשים ביום טוב, וכתב הר"ן: "אמר ליה אביי אלא מעתה ביום טוב לישתרי. וא"ת מאי קושיא ביו"ט דמדליקין ביום טוב ממש אסור לפי שאין שורפין קדשים ביום טוב אבל רישא דמערב שבת הוא מדליק שהוא חול הוה שרי אי לאו טעמא דהטייה".

כלומר, מכיון שכשמדליקין נרות יו"ט הוא ביו"ט עצמו א"כ מאי פריך אביי "אלא מעתה ביום טוב לישתרי", הלא הוא בעצמו סובר בדף כד ע"ב שאין שורפין קדשים ביו"ט ונרות יו"ט מדליקין בלילה, משא"כ ברישא דמיירי בשבת שמדליקין בערב שבת שפיר צריכין הטעם משום שמא יטה.

גם בעל המאור מביא לשון שמשמע שמדליקין נרות יו"ט בלילה. וז"ל⁷³: "אלא דהוה ס"ל לרבה דהא דאין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט הדלקה מבעו"י כעין שבת היא... ורב חסדא לא משמע ליה מתני' הדלקה כעין שבת ולעולם הדלקת יו"ט בעיקר יו"ט בלבד הוא ולא מערב יו"ט ואין בה משום שריפת קדשים ביו"ט".

וביותר מפורש במאירי⁷⁴: "כבר ביארנו במשנה שאין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט והעמדתה ביו"ט שחל להיות בערב שבת ומטעם איסור שריפת קדשים ביו"ט הא בשאר שבתות מותר, ומ"מ הזכר בגמ' טעם אחר לאסרה בכל יום טוב ואף בשבת, והזכירו הטעם הואיל ומצוה עליו לבערו שמא יטה כדי למהר את ביעורו עד שהקשו על טעם זה א"כ ביום טוב מיהא ר"ל ביום טוב עצמו לשתרי ור"ל בלא הדלקה מבערב שהרי אין דרך להדליק ביום טוב מבעוד יום".

אולם לענ"ד אינו נוגע לנידון דידן, מכיון שבעל המאור, הרמב"ן והר"ן הם מספרד והמאירי הוא מפרובנס, וכבר כתבנו לעיל שעיקר מנהג הדלקת נרות יו"ט התחיל בזמן הראבי"ה באשכנז, וא"כ כוונתם היא שאין דרך להדליק ביום טוב מבעוד מכיון שאין דין הדלקת נר יו"ט ורק בלילה כשנעשה חושך מדליקין נרות, אבל אין הם מדברים מתי מדליקין נרות יו"ט של מצוה מכיון דלדידן אין תקנה כזו⁷⁵].

72. למס' שבת כג, ע"ב ד"ה אמר ליה. וז"ה בחי' הרמב"ן שם: "א"ל אביי אלא מעתה ביו"ט לישתרי. איכא דקשיא ליה ולימא ביו"ט אסור משום שאין שורפין קדשים ביו"ט, דמדליקין ביו"ט ביומיה ממש הוא דקתני, אבל רישא דקתני אין מדליקין גבי שבת כיון דמע"ש הוא מדליק הוה שרי אי לאו משום גזירה דהטייה".

73. דף י ע"ב מדפי הר"ף.

74. שבת שם.

75. אולם מה שקצת קשה הוא, שכנראה קושיית הר"ן והרמב"ן היא ג"כ כוונת קושיית התוס' (כג ע"ב ד"ה גזירה יו"ט): "אך קשה מאי פריך הכא אביי אלא מעתה ביו"ט לישתרי והוא גופיה מפיק לקמן דאין מדליקין בשמן שריפה מעולת שבת בשבתו", ולכאורה הכוונה בקושיית הר"ן, וא"כ התוס' שהם באשכנז ששם היה המנהג להדליק נרות יו"ט ומשמע דלא הדליקו בערב יו"ט, אלא שיש מקום לומר שלפני זמן הראבי"ה לא היה המנהג כן גם באשכנז.

ביאור ביסוד חילוקי המנהגים

ונראה שיש מקום לבאר את הבדלי המנהגים בביאור יסוד טעמי ההדלקה לפי היסודות שהנחנו לעיל, שהרי כבר הבאנו לעיל שקיימים שני טעמים עיקריים בחובת הדלקה נר בשבת: (א) מצד כבוד שבת (ב) מצד עונג.

ועל פי זה נראה לומר כך:

הנה בביאור הגר"א⁷⁶ מדייק מדברי הרמב"ם שעונג הוא בשבת עצמה וכבוד הוא בערב שבת, שהרי בפרק ל' מונה כבוד שבת ומונה עונג, ולכבוד שבת הוא כותב דברים השייכים בערב שבת "וצריך לתקן ביתו מבעוד יום מפני כבוד השבת, ויהיה נר דלוק ושולחן ערוך ומטה מוצעת שכל אלו לכבוד שבת הן... איזהו כבוד זה שאמרו חכמים שמצוה על אדם לרחוץ פניו ורגליו בחמין בערב שבת מפני כבוד השבת... ומכבוד השבת שילבש כסות נקיה, ולא יהיה מלבוש החול כמלבוש השבת, ואם אין לו להחליף משלשל טליתו כדי שלא יהא מלבושו כמלבוש החול, ועזרא תיקן שיהו העם מכבסים בחמישי מפני כבוד השבת", ואח"כ בהלכה ז' הוא כותב דיני עונג שבת "איזה הוא עונג זה שאמרו חכמים שצריך לתקן תבשיל שמן ביותר ומשקה מבושם לשבת הכל לפי ממונו של אדם, וכל המרבה בהוצאת שבת ובתיקון מאכלים רבים וטובים הרי זה משובח", ומכיון שבי"ט יש ג"כ חיוב כבוד א"כ בודאי שהדלקת הנר חייב להיות בערב יו"ט, הרי שדיני כבוד נוגעים למעשים של ערב שבת ואילו דיני עונג נוגעים לשבת עצמה.

וכך ניתן לומר גם לעניינו. שבאם אנו נוקטים שעיקר יסוד חובת הדלקה ביו"ט הוא מצד דין כבוד יו"ט (וכך נראה מרוב לשונות הפוסקים) הרי בוודאי יש להדליקם בערב יו"ט לכבוד יו"ט, ברם באם אומרים שיש כאן חיוב מצד עונג, הרי עיקר העונג הוא דוקא סמוך לסעודה.

76. סוף הל' יו"ט, סי' תקכט ד"ה שזהו. וראה גם קונטרס שבינת השבת להגה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין, בתוך: פרי צדיק, ריש אות ה.

יום הכפורים – שבת שבתון

התשובה צריכה להיות באותו זמן [עי' יומא דף פ"ב:], לכך תקון השבתות צריך להיות ביום השבת, ולזה נקרא יום כיפור שבת שבתון היינו שע"י יום הכיפורים שנקרא שבת יהיה תקון לשבתות הרבה, וזה שנקרא שבת שבתון.

(חסד לאברהם, לר"ה ד"ה בגמרא מגילה)